

Ilyés Sándor: Reprezentarea subculturilor în identitatea narativă a clujenilor.

Cluburi muncitorești în anii 1950–1960

Conținut

INTRODUCERE

1. ÎN URMA UNEI SUBCULTURI CLUJENE – ABORDARE ȘI PUNCTE DE VEDERE

Etnograful ca inchizitor

Etnografia muncitorilor industriali

Cercetarea urbană – experiența eterogenă

Teoria subculturilor – analiza culturilor de grup

Jocul identității – universalism și specificitate

Naratologia – texte biografice și identitatea

Critica surselor

2. MUNCITORII INDUSTRIALI ȘI INSTITUȚIILE SALE

Denumiri în limba maghiară în spațiul urban

Antecedente – Viața în bresle și perioada de tranziție

Răspândirea muncitorilor industriali (1848–1914)

Perioada interbelică și cele două războaie mondiale

Omniprezența muncitorimii (1944–1970)

Organizarea muncitorimii – de la adunătură la carieră politică

Clubul muncitoresc – căminul educării socialiste

3. REPREZENTAREA SUBCULTURILOR ÎN TEXTELE BIOGRAFICE

Despre utilitatea textelor biografice

Gruparea și clubul muncitoresc din perspectiva tinerilor

Identitate de grup și capital subcultural în cazul cluburilor

Forța fizică

Consumul de alcool

Relația cu fetele

Caracterul descumăreț

Studiu de caz – cunoștințe profesionale și distracție în biografia unei persoane

Cursul vieții lui T. Gy.

Identitatea muncitorească și valorile subculturale

Clubul muncitoresc și valorile subculturale

Concluzii

4. REPREZENTAREA CLUBURILOR ÎN PRESĂ

Apariția muncitorimii în presă

Diversificare profesională în perioada interbelică

Uniformizarea presei muncitorești după 1944

Prima încercare

Revistele de propagandă ale vieții culturale

Reviste muncitorești cu caracter general

Reviste de uzină

Cotidian clujean

Concluzii

5. CULTURA MUNCITOREASCĂ ÎNTRE BELETRISTICĂ ȘI ȘTIINȚĂ

Literatură, știință sau ce ar fi între cele două

Textul literar ca o posibilă descriere etnografică

Cultura muncitorească în texte literare

Exemplul burghez – baluri și conduită culturală

Descrierea urbană

Opera scriitorilor muncitori

Clasa muncitoare și poezia

Concluzii

6. CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

SURSE

Cuvinte cheie

muncitor, muncitorimea industrială, sindicat, club muncitoresc, experiența eterogenă, subculturi, grupări subculturale, valori subculturale, identitate, caracter narativ, text biografic, dedublare, cultura oficială

Sinteza părților principale

Utilizarea mai multor tipuri de surse a dus la dezvelirea unor multitudini de reprezentății, dar acest lucru nu înseamnă totodată și diversitatea acestora. Nici datorită caracterului unor surse și nici datorită influenței contextului social și cultural. Mai corect este să vorbim despre reprezentățiile mai mult sau mai puțin uniformizate ale unor perioade de timp. Posibilitatea varietății a fost asigurată exclusiv de sursele biografice, de povestirea vieții, dar datorită limitelor în timp a colectării acestora ele se pot referi doar la o anumită perioadă. În sfârșit acest lucru nu s-a dovedit a fi o pierdere foarte mare, deoarece fenomenul cercetat s-a născut din necesitățile de distracție de după cel de-al doilea război mondial, și a ajuns la un nivel care îi oferă o notorietate în cadrul generației mai în vârstă de etnie maghiară. Pentru acesta a fost nevoie de influența concomitentă a mai multor factori: în perioada respectivă asistăm la reorganizarea sindicatelor, devine posibilă exersarea activităților în timpul liber legate de sediul sindical, de clubul muncitoresc, totodată muncitorimea devine o pătură foarte importantă în spațiul urban clujean, și probabil că se formează un fenomen cultural susținut de tineri prin combinarea modelelor anterioare, a preferințelor culturale și a modei ce se scurge dinspre occident.

Categoria muncitorilor industriali, în înțelesul de astăzi, se poate înregistra încă din perioada interbelică, dar în perioada respectivă nici presa muncitorească, nici alte surse nu vorbesc de evenimentele legate de dans sau în general de formele de distracție, ci – datorită situației economice de atunci – doar de greutățile legate de trai, de problemele sociale și de organizarea profesională a muncitorimii și de relația acestora cu sfera politică. După cel de-al doilea război mondial însă regăsim distracția tinerilor în aproape toate tipurile de surse: în textele biografice apare importanța lor subculturală, iar în presa, lucrările istorice și beletristica influențată de discursul puterii regăsim doar

existența acestor evenimente, fiind taxate drept neinspirate comparativ cu formele mai „culturale”. Semnalările sunt însă evidente, iar exact caracterul evaluativ al discursului

Focusând pe anii 1950–1960 se poate spune că discrepanța dintre fenomenele prezentate de lucrările istorice, adică ideologia și discursul oficial, și practicile de fiecare zi se evidențiază și în cazul cluburilor. În spatele activităților culturale susținute de putere, ședințelor obligatorii, cursurilor, comunicărilor științifice, muncii și vieții culturale regăsim aceste ocazii, evenimente legate de distracție, care nu prea primesc atenție, dar pentru care de fapt au fost frecventate aceste cluburi de către tineri, și datorită cărora aceștia s-au identificat cu o grupare anume. Povestirile vieții prezintă în mod evident faptul că tinerii se identificaseră cu cluburile respective specific datorită comunității care s-a adunat regulat la ocaziile de dans, deci clubul a însemnat pentru ei distracția și nu activitățile extraprofesionale obligatorii.

Chiar și textele biografice prezintă de fapt două discursuri, unul oficial, conform căruia ocaziile de distracție au avut o mare importanță datorită distracției într-o formă foarte culturată, datorită eleganței și a consumului cultural caracteristic elitei, iar unul subcultural, care dezvăluie practicile și valorile subculturale relevante în cadrul tinerilor muncitori. Forța fizică, masculinitatea, consumul de alcool, relația față de sexul frumos precum și spiritul descurcăreț nu se manifestaseră exclusiv cu ocazia dansului și al distracției, ci erau prezenți peste tot în viața și cultura cotidiană a tinerilor. Individul de fapt aparține mai multor culturi de grup sau de păături sociale, iar relația dinamică dintre acestea va fi cea care determină personalitatea și identitatea proprie. Valorile subculturale enumerate se pot considera tipice, pot fi regăsite chiar și astăzi în rândul „muncitorimii”, adică cunoștințele profesionale, legate de mai multe ramuri de activitate, spiritul descurcăreț și forța fizică apare oricând și oriunde. Consumul de alcool, relația cu sexul frumos, virtutea și expunerea forței este prezentă și înafara celor care își câștigă existența prin muncă fizică, și în special în cadrul tineretului, iar locațiile de distracție, grupările organizate conform preferințelor culturale și de generație sunt extrem de favorabile validizării și manifestării acestora.

Dacă reflectăm asupra fenomenului cercetat din punctul de vedere al discursului ambivalent, atunci cluburile muncitorești ca ocazii și locații de distracție se manifestă ca și forme subculturale chiar și în sensul convențional, clasic al termenului, deoarece

înseamnă organizarea culturală a unor grupări și concentrația specifică a unor conținuturi culturale care se regăsesc și la alte grupări sau păături sociale, despre care puterea s-a exprimat într-un mod peiorativ, considerând-o chiar și periculoasă.

Textele biografice culese au oferit o perspectivă de jos, un punct de vedere intern al grupărilor subculturale și a consumului cultural, referindu-se la cunoștința cerințelor oficiale și la faptul că ce fel de relații au existat între culturile de grup și cultura paternă, respectiv cultura generală instituționalizată. Includerea valorilor subculturale în povestiri de succes a creionat atitudinea de generație – dar bazată pe cultura paternă – a tineretului, datorită căreia viața lor a căpătat sens și trăirea ei a devenit mai completă. Aceste texte s-au dovedit a fi terenul cel mai interesant și fertil al identității, gesturile de identificare evidențiind numeroase forme și situații al acesteia.

Informațiile furnizate de presă pe de o parte au dus la îmbogățirea fundalului istoric, pe de altă parte au făcut discursurile referitoare la cluburile muncitorești mai diversificate. Muncitorimea s-a autoreprezentat cel mai des pe acest forum, dar și acest forum dispersa de obicei textele inițiatorilor, organizatorilor, cel mai des al intelectualilor care s-au ocupat de constituirea cadrului teoretic și științific. Ziarele timpurii, adică cele dinaintea primului război mondial, au dat de știre evenimentele culturale, adică balurile și ocaziile de dans în modul cel mai natural, prezentând o rubrică separată pentru acestea. În perioada interbelică acestea au dispărut, lăsând locul pentru lupta politică și economică, reapărând după cel de-al doilea război mondial într-o formă mult mai diversificată. Presa din perioada socialistă a fost mai mult portavocea discursului oficial, relatând destul de rar despre grupările subculturale și ocaziile de dans, și atunci folosind un ton de condamnare, cu excepția cotidianului clujean, care a prezentat distracția tinerilor muncitori drept o parte a vieții cotidiene. În general presa a prezentat cultura proletariatului, adică versiunea care putea fi publică a acesteia, respectiv cultura oficială drept cultură unică, dominantă, aceasta fiind comparată cu practicile culturale nedorite doar la nivelul unor semnalări.

Beletristica a făcut ca munca de cercetător să fie mai interesantă, mai agreabilă, iar prin discursurile formulate reprezentațiile cluburilor și grupărilor mai diversificate. Scriitorii muncitori prezintă cultura proletariatului, viața muncitorimii și chiar cluburile sau ocaziile de distracție în special încorporat în discursul oficial. În cazul scriitorilor

aparținând de alte pături sociale și scriind nu numai despre proletariat, operel respective prezintă muncitorimea și grupările sale drept subculturi, existând pe lângă și împreună cu alte grupuri sociale, alte milieuri, susținând posibilitatea unei societăți locale diversificate.

În final urmează câteva teze cuprinzând esența cercetării:

1. Muncitorimea industrială, și mai precis cluburile muncitorești s-au dovedit a fi subiecte bine cercetabile, dar numai cu condiția ca cercetătorul să nu se mulțumească cu un singur tip de surse și să nu fie deranjat de combinarea rezultatelor mai multor discipline. Lucrările istorice, textele biografice, presa, beletristica se pot considera surse relevante, reprezentând o multitudine de discursuri, ajutând la o nuanțare tot mai pronunțată a imaginii despre cluburi. Iar prin punctele comune ele dovedesc existența, importanța și funcționalitatea acestora. Cercetătorul însă trebuie să fie conștient de deficiențele și lipsurile sale, precum și de caracterul reconstitativ și narativ al muncii sale, respectiv de faptul că interpretarea sa este doar una dintre multe narative științifice posibile.

2. În perioada respectivă clasa muncitoare era prezentă în spațiul urban ca un grup sociocultural cu o relevanță tot mai mare. Relevanța era dată de discursul puterii, prin directive politice și economice, precum și prin ideologia impusă. Ea s-a articulat împreună cu alte grupuri, în relație cu alte grupuri sociale, dar nici pe plan intern nu se prezenta ca o totalitate omogenă, ci se formase prin mai multe grupări mai mici, cu caracter subcultural, ai căror dinamică permitea trăirea așa numitei vieți muncitorești. Similar națiunii, muncitorimea ca o pătură unitară se poate considera mai mult ca o „comunitate imaginată” construită de ideile de stânga, de promovatorii acestor idei, precum și de discursul puterii.

3. Identitatea însăși funcționase în funcție de relațiile în continuă mișcare, de aspirațiile concomitente la mai multe grupări și de dimensiunile practice ale vieții cotidiene. Identitatea de grup a fost exprimată și trăită de muncitorime în formațiuni sociale diferite, în relații și locații diferite: în uzine, în secții, în foruri de reprezentare, în cluburi sau cămine culturale etc. Evenimentele politice sau culturale erau ocazii de manifestare atât a identităților de grup și de clasă rigide impuse de putere și propagandă, cât și a identităților individuale și subculturale.

4. Cluburile muncitorești au fost locația deublărilor prezentate mai sus. Discrepanța dintre ideologia socialistă și practicile cotidiene, respectiv discursul ambivalent este evident și în cazul lor. Discursul oficial a formulat esența și funcția cluburilor prin activitățile obligatorii de educare și distracție culturată, construind identitatea maselor, adică societatea numărului plural. Discursul indivizilor participanți le considerase de fapt locația distracției regulate a unei anumite generații, unde identitatea de grup se formulase dealungul relațiilor individuale și de grup, respectiv valorilor subculturale. Însemnase trăirea acestei identități și a condiției de a fi tânăr după modele proprii și cele preluate de la alte grupări sociale. Atitudinile și valorile ce se manifestaseră aici au fost strâns legate de cultura paternă, se manifestaseră și în alte locații și condiții, și acest fapt nu face decât să confirme caracterul cultural și contextual al identității.

5. După cel de-al doilea război mondial *pielarii*, *lemnarii*, *fierarii* și *clubul Victoria*, precum și alte câteva cluburi mai mici au marcat locații care au asigurat practica culturală de generație a tinerilor muncitori, și astfel importanța acestora era incontestabilă. Această importanță s-a manifestat în special prin gesturile de identificare ale indivizilor. Această practică culturală a fost treptat colonizată de clubul muncitoresc ce se organizează tot mai mult după cerințele culturii oficiale și a puterii, cu ideologiile obligatorii și cu activitățile profesionale și culturale aferente. Astfel treptat *pielarii*, *lemnarii* și ceilalți au încetat să funcționeze drept grupări subculturale, locațiile rămânând cluburi ale întreprinderilor, dar denumirile lor au supraviețuit până astăzi, și exact conform interpretării lor subculturale. Ca niște subculturi istorice, au început să-și ocupe locul în inventarul artefactelor de importanță culturală a istoriei locale.